

РОЗБУДОВА СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Трансформаційний процес викликав глибокі і масштабні інституційні зміни в агропромисловому виробництві. Процеси, пов'язані з подальшими інституційними перетвореннями вітчизняної системи аграрного виробництва, відбуваються в напрямку розвитку дієвого комплексу соціальних і економічних інститутів. Тому дослідження соціальних та економічних аспектів аграрної економіки з позицій інституціоналізму є актуальним науковим завданням. Більшість статей про аграрний сектор присвячені його економічним проблемам. У той же час у багатьох районах головним обмежуючим фактором розвитку сільського господарства давно став дефіцит трудових ресурсів, причому не стільки кількісний, скільки якісний, пов'язаний з геодемографічними проблемами і деградацією соціального середовища в сільській місцевості.

Реальне соціально-економічне, особливо демографічне становище в селі обумовлює необхідність подальшої більш поглибленої роботи в області цілеспрямованого правового, економічного та організаційно-управлінського регулювання власне інституційних процесів розвитку аграрного сектора економіки. Особлива увага має бути акцентована на формуванні соціальних зв'язків на основі соціальної відповідальності та соціальних інвестицій.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вагомий внесок у наукові дослідження проблем розвитку агропродовольчого комплексу належить працям провідних вчених-аграріїв, таких як Бородіна О., Прокопа І., Жаліла Я.А., Андрійчука А.Г., Саблука П.Т., Лупенка Ю.О., Дем'яненка М.Я., Гришовой І.Ю., Кужеля В.В., Непочатенко О.О., Крюковой І.О., Худолій Л.М., Чупіса А.В., Борисовой В.А., Пасхавера П.Й., Федуловой Л.І., Стояновой-Коваль С.С., Хоми І.Б., Шабатури Т.С.

Спільною є думка всіх науковців щодо пріоритетності розвитку аграрного сектору задля досягнення продовольчої безпеки країни [1,2,3,5,6,8,9]. Умовою формування ефективного аграрного виробництва Академік НААН України Саблук П.Т. вважає створювані державою умови економічної діяльності, чого не можна досягти без капіталізації землі і врахування її в системі ціноутворення для економічного регулювання міжгалузевих відносин [6]. Бородіна О. та Прокопа І. умовою ефективного функціонування аграрного сектору вважають формування кластерних об'єднань виробників сільськогосподарської продукції [1]. Позицію інноваційного забезпечення розвитку сільського господарства поділяють Лупенко Ю.О. та Месель-Веселяк В.Я., акцентуючи увагу на першочерговості формування інфраструктури ринку і цінового механізму, удосконалення міжгалузевих і внутрігалузевих економічних відносин, фінансово-кредитного забезпечення, інформатизації, розвитку сільських територій [8]. Сучасний стан та проблеми агропродовольчого забезпечення підприємств агропродовольчої сфери аналізує Крюкова І.О. [9]. Непочатенко О.О. вказує на недосконалість і суперечливість земельного законодавства, що створює несприятливі умови для розвитку аграрної сфери, а розвиток системи іпотечного кредитування сільськогосподарських товаровиробників визначає чинником розвитку галузі [2].

Питання розвитку теорії та практики аспектів соціальної відповідальності бізнесу знайшли висвітлення в роботах зарубіжних та українських вчених: Черних О.В., Алексеєва А., Гессен А.Є., Деркач С., Смовженко Т.С., Кузнецова А.Я., Сівак О.Б., Колот А.М., Друкер П., Керолл А., Мескон М. Серед українських вчених аналізу цієї проблеми в різних її контекстах присвятили свої дослідження Гришова І.Ю., Кужель В.В., Шабатура

Т.С., Чирва О.Г., Гнатєва Т.Н., наукові розробки яких в аспектах формування інноваційного потенціалу підприємств, фінансового забезпечення їх стратегічного розвитку, державної підтримки інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора і т.д. базуються на досвіді зарубіжних країн і моделях соціальної відповідальності [1-13].

Сучасна гостра політична та економічна криза країни породжує нагальну потребу пошуку шляхів розбудови інтеграційних та соціальних зв'язків агропродовольчої сфери за допомогою інструментів, механізмів соціальної відповідальності та соціальних інвестицій.

Цілі статті. Метою даної публікації є аналіз соціальних зв'язків агропродовольчої сфери і обґрунтування їх розвитку на основі соціальної відповідальності та соціальних інвестицій як важливого аспекту розвитку підприємств агропродовольчої сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аграрний сектор історично займає провідне місце в економіці України. Він впливає не тільки на добробут населення, але є визначальним для багатьох інших галузей, насамперед, як джерело сировини. Збереження історично сформованого, звичного способу життя людини, забезпечення повної зайнятості, стан соціальної сфери на селі, облаштування самої території беззаперечно визначають стратегію соціально-економічного розвитку суспільства.

Проведені в аграрному секторі економіки країни з 90-х років соціально-економічні реформи, різке скорочення державного фінансування агропродовольчої сфери, повільне становлення місцевого самоврядування призвели до змін у соціальній структурі сільського суспільства і надали в цілому негативний вплив на соціальний розвиток села, рівень і якість життя більшості сільського населення. В останні двадцять років відбулася деградація виробничого потенціалу агропродовольчої галузі, в результаті чого аграрне виробництво стало більш трудомістким, багато в чому втративши свій індустріальний характер. Село переживає системну кризу, основними проявами якої є не тільки спад аграрного виробництва, але і загострення демографічної ситуації, високий рівень безробіття сільського населення, проблеми бідності, зниження якості життя.

У цих умовах все більшого значення набувають соціальні програми бізнесу, який не повинен обмежуватися тільки економічними цілями. Соціальні інвестиції стають важливим елементом соціальної відповідальності бізнесу, який зобов'язаний враховувати соціальні впливи своєї діяльності на працівників, споживачів і місцеві спільноти, а також сприяти досягненню соціальних цілей суспільства в цілому. Соціальна відповідальність підприємця породжує і відповідну відповідальність працівників по відношенню до підприємця за дотримання дисципліни праці та виробництва, за кінцеві результати своєї фірми. Перед державою підприємець зобов'язаний своєчасно і у встановленому розмірі виплачувати всі види податків, дотримуватися антимонопольного законодавства, законодавства про захист прав споживачів та інших нормативних актів. Вирішення цього завдання залежить від досконалості законодавства, ефективності судової системи, відсутності корупційності в ній. Соціальна відповідальність підприємця припускає прозорість та інформаційну відкритість його господарювання, відмова від будь-яких тіньових угод, чесне і шанобливе ставлення до ділових партнерів, своєчасне і повне виконання всіх зобов'язань як перед ними, так і перед державою. Найважливішим індикатором соціальної відповідальності підприємців виступає також їх свідомі і цілеспрямована участь у вирішенні злободенних соціальних проблем, що стоять перед працівниками підприємств, жителями територій в місцях розташування підприємницьких структур, перед державою і суспільством в цілому, вирішуване за допомогою соціальних інвестицій.

Під соціальними інвестиціями розуміють вкладення, корисний ефект від яких поширюється як на суспільство, так і на компанію [12, с.122]. У цьому трактуванні об'єкт вкладення є невизначеним, а соціальний ефект в результаті соціальних інвестицій не є визначальним.

Соціальне інвестування можемо розглядати як спосіб реалізації корпоративної соціальної відповідальності за допомогою цільових програм, які відповідають потребам основних груп зацікавлених осіб – споживачів, персоналу, місцевих громад. Для створення та відтворення людського капіталу відповідно до потреб сучасного економічного розвитку здійснюються соціальні інвестиції, які Н.А. Шибаєва поділяє на три види на основі методів їх реалізації та очікуваних результатів [13, с.64]:

1. Непрямі, які забезпечують суспільні блага та покращують якість життя громадян.
2. Прямі, які забезпечують поліпшення якості людського капіталу.
3. Змішані, які надають суспільні блага і забезпечують збільшення людського капіталу.

Показниками рівня життя є: грошові та реальні доходи на душу населення, що визначаються рівнем заробітної плати працівників, величиною соціальних виплат і пільг, рівнем податків, індексом споживчих цін, рівнем інфляції, забезпеченість житлом, кількість безкоштовних соціальних послуг (освіта, охорона здоров'я, культурне, побутове та комунальне обслуговування), структура витрат населення, рівень безробіття. Соціальні інвестиції покликані підвищити якість життя. Звичайно, визначальна роль у створенні економіки добробуту відводиться державі, але в деяких галузях лише державних коштів недостатньо, а приватні інвестиції пов'язані з високими ризиками, а значить, важко здійсненні (фундаментальна наука, освіта, охорона здоров'я, екологія та ін.) Тут соціальні інвестиції є одним з найважливіших інструментів створення соціально-орієнтованої економіки. Даний вид діяльності ускладнений у зв'язку з відсутністю єдиного управління соціальними інвестиціями і безсистемним підходом до соціального інвестування, а також відсутністю загальноприйнятих стандартів публічної соціальної звітності компаній.

Соціальні інвестиції – це добровільний внесок бізнесу у розвиток суспільства. До соціальних інвестицій найбільш часто відносять: спонсорство і корпоративну благодійність, піклування, взаємодія з місцевим співтовариством, владними структурами, корпоративні партнерські програми.

На державному та регіональному рівнях доцільно підтримати розвиток великого сільськогосподарського виробництва, яке дає додаткові робочі місця на селі, забезпечить розвиток інфраструктури сільських територій, сприятиме розвитку контрактних взаємин з дрібними товаровиробниками, забезпечуючи їх стійкість. Впровадження принципів соціальної відповідальності в аграрній сфері виступає фактором подальшого розвитку підприємств і набуває першочергового значення при вирішенні ряду соціальних проблем. Багатоаспектний і різносторонній процес інституціоналізації соціальної відповідальності привів до відсутності єдиної стратегії її розвитку, що ускладнює впровадження концепції соціальної відповідальності на сучасних підприємствах. Враховуючи це доцільним є формування інституту соціальної відповідальності, який дозволить визначити соціально-економічні основи розвитку соціальної відповідальності підприємств в сучасних умовах. Основними рисами цього інституту є: домінування позитивних методів мотивації, самостійний вибір обсягу соціальних зобов'язань, поступовий перехід від моральної відповідальності до юридичної, спрямованість на досягнення ефективних результатів соціальної відповідальності, проактивний характер соціальних заходів. Аналіз проблем соціалізації діяльності підприємств свідчить, що для ефективного функціонування даного інституту в сучасних умовах необхідно впровадити процедуру переходу від чисто моральної до юридично оформленої відповідальності. Соціальний розвиток сільських територій та підвищення ефективності аграрного сектора - це основа забезпечення не тільки продовольчої, але й національної безпеки, зростання добробуту всього населення країни.

Висновки. 1. Аграрна сфера економіки України переживає системну кризу, основними проявами якої є спад аграрного виробництва, загострення демографічної ситуації, високий рівень безробіття сільського населення, проблеми бідності, зниження якості життя.

2. Розбудова інтеграційних та соціальних зв'язків агро продовольчої сфери країни має відбуватись на основі антропосоціального підходу (первинності людини як особистості та головної продуктивної сили суспільства).

3. Соціальні інвестиції є найважливішим індикатором соціальної відповідальності підприємців, їх свідомої і цілеспрямованої участі у вирішенні соціальних проблем працівників підприємства, жителів регіонів, держави і суспільством в цілому.

4. Результатом соціальних інвестицій є покращення показників рівня життя: грошових та реальних доходів на душу населення, що визначаються рівнем заробітної плати працівників, величиною соціальних виплат і пільг, рівнем податків, індексом споживчих цін, рівнем інфляції, забезпеченість житлом, кількість безкоштовних соціальних послуг (освіта, охорона здоров'я, культурне, побутове та комунальне обслуговування), структура витрат населення, рівень безробіття.

5. Формування інституту соціальної відповідальності на основі розбудови інтеграційних та соціальних зв'язків агропродовольчої сфери за допомогою інструментів соціальної відповідальності та соціальних інвестицій дозволить визначити соціально-економічні пріоритети розвитку підприємств в сучасних умовах.

Анотація

У публікації підлягають розгляду питання щодо аспектів соціальної відповідальності в умовах кризового стану аграрної сфери; аргументовано необхідність розбудови інтеграційних та соціальних зв'язків за допомогою інструментів соціальної відповідальності.

Ключові слова: соціальна відповідальність, соціальні інвестиції, соціальні зв'язки, антропосоціальний підхід, рівень життя.

Аннотация

В публикации рассматриваются вопросы относительно аспектов социальной ответственности в условиях кризиса состояния сельскохозяйственного сектора; необходимость интеграции и социальных связей с использованием инструментов социальной ответственности.

Ключевые слова: социальная ответственность, социальные инвестиции, социальные отношения, антропосоциальный подход, уровень жизни.

Summary

The publication to be considering the issues of social responsibility in the conditions of crisis of the agrarian sector; The necessity of building integration and social ties with the tools of social responsibility.

Keywords: social responsibility, social investment, social networks, antroposotsialnyy approach, quality of life.

Список використаної літератури:

1. Бородіна О., Прокопа І. Сільський розвиток в Україні: проблеми становлення // Економіка України. – 2009. – №5. – с.59-67.]

2. Організаційно-економічні інструменти державної аграрної політики в Україні: аналіт. доп. / В.М. Русан, О.В. Собкевич, А.Д. Юрченко, – К.: НІСД, 2012. – 88 с.

3. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України: аналіт. доп. / за заг. ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2011. – 104 с.

4. Саблук П. Т. Формування ринку землі як основа ефективного аграрного виробництва: матеріали Других регіональних річних зборів Північно-Східного відділення Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників, 5 лютого 2009 р., м. Харків. / П. Т. Саблук – Х. : ХНТУСГ, 2009. – С.11–17.

5. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року /за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ “ІАЕ”, 2012. – 182 с.

6. Сучасний стан розвитку харчової промисловості Одеської області / І.О. Крюкова // Економіка харчової промисловості. – 2010. – № 1. – С. 11-14.
7. Шибаева Н.А. Методы оценки эффективности социальных инвестиций // Проблемы управления. – 2008. – № 3. – С. 64–68.
8. Кужель В.В. Теоретичні засади модернізації аграрної економіки / В.В.Кужель., Я.В. Солтик. // Вектор науки ТГУ. Серия: Экономика и управление. – Россия. Тольятти, 2012. – № 4. – С.83-87.
9. Чирва О.Г. Генезис и тенденции развития системы управления региональной политикой повышения конкурентоспособности пищевых предприятий в Украине / О.Г. Чирва // Азимут научных исследований экономика и управление. – г. Тольятти, 2012. – №1 – С. 67 – 71.
10. Шабатура Т.С. Інвестиційні потоки як фактор нарощення інноваційного потенціалу підприємств [Електронний ресурс] /С.С. Стоянова-Коваль, Т.С. Шабатура, В.О. Непочатенко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 3. – С. 160-165. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n3.html>
11. Гришова І.Ю. Инновационная модель развития предприятий молокоперерабатывающей отрасли / И.Ю, Гришова, И.А.Крюкова// Вектор науки ТГУ. Серия: Экономика и управление. – Тольятти. Россия. - 2014. № 1 – С.20-24.
12. Гришова І.Ю. Державна підтримка регіональних програм інноваційного розвитку [Електронний ресурс] / І.Ю. Гришова, В.А. Замлинський, В.В. Кужель // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 2 . – С. 201-206. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html>